

O Vrazovoj kritiki. Napisao dr. Milivoj Šrepel. U Zagrebu. Knjižara jugoslavenske akademije. 1892. 8°. 52 str. Cena? — Profesor klasiške filologije na zagrebskem vseučilišču, ki se mnogo bavi tudi z zgodovino hrvaške in srbske književnosti, izdal je o Vrazovi kritiki knjižico, v kateri so z malimi izpremembami ponatisnjeni članki iz »Vienca« (leta 1888., br. 33.—41.). Hvaležni smo pisatelju, da je svojo razpravo odtegnil mraku pozabljenosti, ker taki resni in temeljiti spisi so pri nas na jugu redki. Premalo še čutimo potrebo kritičnega izučevanja naše minulosti, in pisatelj toži po pravici, zakaj se ne objavi korespondencija iz ilirske dōbe in zakaj še živi Ilirci ne zapišejo in ne izdadō svojih spominov (str. 5.). Koliko zanimljivega za ilirsko in naše slovensko gibanje je odnesel n. pr. tudi naš Davorin Trstenjak s seboj v grob!

Kaj se dá črpati samō iz Vrazovih pisem, ki nam jih je izdala »Matica Hrvatska«, vidi se tudi iz Šreplove razprave. Na podlagi tega gradiva in Vrazovih del je pokazal pisatelj, da Slovenci ilirstvu nismo dali samō prvega pesnika, ampak tudi prvega kritika in satirika. Prvi pa se tukaj ne smē razumeti le v navadnem pomenu te besede, ker tākō prvenstvo se je takrat in tudi pozneje lahko dosegalo v raznih strokah. Vrazu pa se moramo res čuditi, kakō je mogel po sedmih letih književnega preporoda (leta 1842.) osnovati mesečnik, kakeršnega Hrvatje po tem do naših dnij niso več doživeli in katerega tudi takrat niso ocenili pravično. Sploh je bil pravi književnik med diletanti svoje dōbe le Vraz; navdušen in z bogato fantazijo nadarjen romantiški pesnik je bil zajedno trezen in učen kritik. Plitvosti in pretiravanja mladostnega rodoljubja je Vraza varovala njegova obširna omika, njegovo znanje svetovnih in slovanskih literatur. Najlepše dokazuje to njegova samostalna sodba o Dubrovničanih že v dōbi, ko se je njih književnosti vse le čudilo in jo povzdigovalo do nebes; Vrazu je bila sevēda tudi draga kakor vsa minulost in starejše duševno gibanje slovanskih plemen, ali zakrival ni, da so Dubrovničani le po jeziku, njih junaki le po imenih »Slovinci«, po duhu in gradivu pa Romani. Vrazu je bilo znano navadno življenje in mišljenje svojih rojakov na jugu, narodno pesništvo vseh Slovanov, vzor so mu bili takō narodni pesniki kakor Mickiewicz in Puškin; po takem o Dubrovničanih tudi ni mogel soditi drugače. Zanimljiva je tudi treznost, s katero je Vraz Hrvatom in Srbom pri priliki, ko je »Matica Srpska« razpisala darilo za veliko epopejo, priporočal, naj se brigajo za ono, česar je najprej in najbolj treba za narodni život (str. 41.).

Razpravi bi želeli, da je bolj zaokrožena in da nam o Vrazovi kritiki pripoveduje še več, zatō pa menj o pravadah etimologov in fonetikov naše dōbe. V obče pa je pisatelj prav dobro ocenil Vrazovo kritikovanje, ali ne zlagamo se ž njim, ako končuje: »Pa i ako Vraz nije i nije mogao biti Saint-Beuve, a ono je svakako Lessing hrvatskoga preporoda, u Hrvatskoj prvi osnivač kritike.« Tākō primerjanje je vedno nekoliko šepave in spominja na ono dōbo, ko smo hoteli imeti svoje Homere, Tirteje, Ovidije, Horacije i. t. d.; v tem slučaju pa sploh ni pravilno, ker Lessing in Vraz sta si le po zunanosti in le toliko podobna, da sta bila oba tudi kritika. Ne smemo pozabiti, da ima preporod slovanskih plemen svoje korene v Herderji in v romantiki, posebno v nemški. Nemški romantiki so ustvarili kult narodnosti; pobožno so izgovarjali besedo »narod«, čudili so se vsemu, ljubili in zbirali vse, kar je ž njim v zvezi; ljubeč pa so se tudi zamišljali v srednji in stari vek neklasiških narodov; Evropi so odkrivali njih poezije, začeli studirati njih jezike in kulture. Tākō je bilo tudi Vrazovo delovanje, in če tedaj hočemo prvaka ilirskih pesnikov komu primerjati, moramo reči, da je še najbolj podoben bratoma Schlegloma.

Na str. 23. je kriva opazka o Korytkovi zbirki slovenskih narodnih pesnij, ki pa nas spominja, da smo z izdajo svojega narodnega blaga zaostali za drugimi Slovani.

Čakamo še vedno, da nam priredi kdo zbirko vsaj že zbranega, tiskanega in netiskanega národnopesniškega gradiva. Naj nam kompetentni učenjak, ki se je lotil tega važnega dela, ne dá čakati predolgo. Upamo, da v naše dni vsaj ne naleti na nerazumno spodtikanje in na druge težave.

M. Murko.

Češko národno gledališče je doseglo na glasbeni in gledališki razstavi dunajski velikanski uspeh. Vsi listi stolnega mesta so ne gledé na svoje strankarsko stališče slavili češke predstave in poudarjali, da se češka dramatiška umetnost po pravici lahko meri z nemško umetnostjo. Sosebno je navdušila preodlično občinstvo Smetanova opera „Prodana nevesta“, ki se je igrala v Pragi že nad dvestokrat, katera je pa šele dné 1. in dné 4. ržénega cvéta na dunajski razstavi zaslula daleč izven domovine. Češke umetnike je občinstvo kár pri odstrtem prizorišči viharno klicalo na oder, najodličnejši gostje so osebno čestitali ravnatelju g. Šubertu, kritiki pa so oduševljeno proslavljali češko glasbo in nje izvršujoče umetnike. Igrala sta se dalje takisto uspešno Smetanova opera „Dalibor“ in Dvořakov „Dimitrij“, mimo njih tri drame in Vrchlický-Fibichov melodram „Námlyvy Pelopovy“, čegar snov je zajeta iz grške mitologije. Razstavna komisija sama je morala dodati nekaj večerov za češko gledališče. Ravnatelj Šubert je dobil vabilo, naj gostuje na dunajškem gledališči „an der Wien“, takisto v Berlinu in Frankobrodu, vendar za sedaj ni bilo móči ugoditi tem željam. — Iskreno mora veseliti tudi nas takšno priznanje národu češkemu; sijajni uspeh na glasbeni in gledališki razstavi dunajski pa nam bodi zajedno dokaz, kaj vzmore požrtvovalna sila in vztrajnost tudi razmerno maloštevilnega národa!

Novi grobovi. Na Véliki ponedeljek je umrl na Cetinji minister prosvete *Ivan Pavlović* v 49. letu dôbe svoje. Bil je že delj časa bolehen, in zato je bržkone tudi prestal cerkveno-šolski list »Prosvjeta«, katerega je uredoval. Pavlović je bil porojen v Sremskih Karlovcih, kjer je dovršil gimnazijske nauke. Modroslovje je poslušal v Belem Gradu, potem pa je šel na vseučilišče v Genevi, kjer je pomagal uredovati »Sloboda«, ki je leta 1865. izhajala v Genevi v srbskem in francoskem jeziku. Pozneje je v Monakovem dovršil národno-gospodarsko fakulteto in prišel za profesorja na trgovsko šolo v Pančevo. V Zemunu je osnoval list »Graničar« in za rusko-turške vojske v Belem Gradu »Novo Srbijo« in »Serbische Correspondenz«. Leta 1878. ga je črnogorska vlada pozvala na Cetinje in mu izročila uredništvo »Glasa Crnogorca«, katerega je uredoval do leta 1885.; mimo tega je izdajal leta 1884. do 1885. poseben književni list. Knez črnogorski ga je imenoval za upravitelja cetinjski gimnaziji, kesneje pa za upravitelja ministerstvu prosvete in cerkvenih del. Njega smrt je bridka izguba za črnogorsko šolstvo in prosveto.

V Wiesbadnu je umrl dné 19. malega travna *Friderik pl. Bodenstedt*, sloveči nemški pesnik in prelagatelj Shakespeareja, Puškina, Lermontova in Turgenjeva. Porojen je bil dné 22. malega travna 1819. leta na Hanoveranskem. Od leta 1844. do 1846. je potoval po Kavkazu, Krimu in Mali Aziji, živel potem v različnih mestih in leta 1866. prevzel vodstvo meininškega dvornega gledališča; od leta 1871. je živel zasebno v Wiesbadnu. Bodenstedt je bil znamenit lirik, čegar »Pesmi Mirze Schaffyja« so pravi biseri svetovne književnosti. Takó mojstersko obliko, kakeršna diči te iztočne pesmi, imajo morda samó še Platonove poezije. Na slovenski jezik njega pesmi niso preložene, toda lepo so jih preložili na srbski oziroma hrvaški jezik Zmaj Jovan Jovanović, Šenoa in Trnski.

Dné 26. malega travna je umrl vseučiliški profesor za državno pravo in statistiko v Gradcu, *dr. Herman Ignacij Bidermann* v 61. letu dôbe svoje. Dr. Bidermann je spisal dôkaj národopisnih razprav, izmed katerih so nekatere važne tudi za Slovence.